

LæringsCentret

DET VAR JO BARE EN
PORTÆLLING AF GLE
LUND KIRKEGAARD, SKAT

- PRISER PRISER PRISER...

Carlsen-prisen 2017

Forfatteren Sarah Engell (f. 1979) modtog i november 2017 Carlsen-prisen. Prisen, der hylder børne- og ungdomslitteraturen, uddeltes for første gang i anledning af forlaget Carlsens 75-års fødselsdag. "Når Sarah Engell skal hædres med Carlsen-prisen, så er det fordi, at hun er en af de absolut stærkeste stemmer i den danske young adult-litteratur, og det lykkes hendes gang på gang at overraske os med sine historier, med sit sprog og med sine fortællingers opbygning," sagde Carlsens forlagschef Christian Bach i sin tale.

Prisen på 50.000 kr. vil fremover blive uddelt en gang om året til et menneske, der med sit virke bidrager særligt til børne- og ungdomslitteraturen i Danmark.

Klods Hans-Prisen 2017

Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark uddelte i november 2017 Klods Hans-prisen til bibliotekar Berit Sandholdt Jacobsen for projektet Superlæsning. Prisen blev overrakt af bestyrelsesmedlem Betina Falsing, som bl.a. begrundede prisen med, at "... Berit Sandholdt Jacobsen er en af disse personer, der åbner døre, og nøglen, som hun har med sig, er børnelitteraturen. Berit er folkebibliotekar både af profession i sit daglige virke som sous-chef på Slagelse Bibliotek, men hun er også folkebibliotekar i hjertet, når hun én gang om ugen efter arbejde kører ud til et socialt udsat område i nærmiljøet med overvægt af minoritetsbørn. Flere af disse børn mangler sproget og en bredere kulturel- og samfundsmæssig indsigt i forhold til at begynde i skolen og være både jævnbyrdige med de andre samt opfylde kravene til skolestart."

Berit Sandholdt Jacobsen modtog et originalt værk af HuskMitNavn, inspireret af "Klods Hans". Traditionen tro indledtes arrangementet med en oplæsning af eventyret om Klods Hans, i år på smukkeste vis fremført af sangeren Elisabeth Gjerluff Nielsen. Efter overrækkelsen var Selskabet vært ved en reception. Tillykke til Berit Sandholdt Jacobsen!

Silasprisen 2017 til Cecilie Eken

Cecilie Eken (f.1970) værker spænder vidt, fra sonetkreds til fantasy, lyder begrundelsen fra Det Danske Akademi, men måske netop det ord, fantasi på dansk, centralt sammenfatter, hvad der er motoren i det, hun skriver. Dybe følelser og svimlende tanker giver hun sprog. Virtuost og åbent, ind imellem rystende, skildrer hun lys og mørke i barnets sind, og derfor giver Det Danske Akademi hende i år den pris, som den suveræne Cecil Bødker gav os at forvalte, og som hun gav navn efter sin fantastiske hovedperson, drengen Silas. Hjerteligt til lykke til Cecilie Eken!

Jugendbuchpreis til Martin Petersen for "Exit Sugartown"

Forfatteren Martin Petersen (f. 1950) modtog sidst på året 2017 den tyske Jugendbuchpreis – Heinrich-Wolgast-prisen – på 2.000 Euro for den tyske udgave af sin roman *Exit Sugartown*, der handler om Dawn på 17, der bor i slumbyen Sugartown. Sammen med sin veninde Didi tager hun den dyre og farlige rejse med lastbil og båd til storbyen City, hvor vold, sexhandel og kriminalitet lurar. *Exit Sugartown* udkom på dansk i 2014 (Høst & Søn) og på tysk i 2016 på forlaget Dressler.

Nordisk Råds børne- og ungdomslitteraturpris

Forfatteren Ulf Starks enke, Janina Orlov og illustratoren Linda Bondestam, Finland fik overrakt prisen på 350.000 kr. af sidste års vinder Arnar Már Arngrímsson ved Nordisk Råds prisuddeling i Finlandiahuset i Helsingfors i november 2017 for den smukke og originale bog *Djur som ingen sett utom vi*.

Bedømmelseskomitéens motivation: "*Djur som ingen sett utom vi* er et nordisk samarbejde i sin allerbedste form. Forfatteren Ulf Stark og billedbogstegneren Linda Bondestam har skabt en bog, som er helt unik. De farvestrålende billeder, og de fyndige og melankolske digte om ukendte dyr, skaber en helhed, som har fokus på eksistensens vilkår. Ulf Stark, som tildeles prisen posthumt, har lagt al sin livsvisdom i disse tekster. De udgør et litterært testamente, og de peger samtidig fremad med deres tolerance. Linda Bondestams billeder med dybrøde himle og intense blågrønne skove, hav og bjerge, vidner om en kunstner, som for hver bog går fra klarhed til klarhed. Det er stor poesi og stor billedbogskunst. Det er helstøbt, livsbekræftende og pragtfuldt."

Ulf Stark (1944-2017) er en forfatter med over halvtreds års produktion bag sig. Hans litterære gennembrud kom med ungdomsromanen *Tosse hoveder og tørvetrillere* som i 1984 vandt Bonniers Juniorforlags børnebogskonkurrence. Siden da har han modtaget adskillige store litterære priser, både i Sverige og i udlandet. Linda Bondestam (f. 1977) er kunstner og illustrator med femogtyve bogsamarbejder bag sig, bl.a. *I en grop i Kalahari* (2007) og *Allan og Udo* (2011) med Minna Lindeberg og *Gnatto Pakpak* (2010) med Stella Parland. Ulf Stark og Linda Bondestam har tidligere udgivet tre bøger sammen: *Diktatoren* (2010), *Allt det här* (2012) og *Min egen lilla liten* (2014). *Djur som ingen sett utom vi* blev nomineret til Augustprisen i 2016 og fik samme år Snöbollen for årets bedste billedbog.

- Opslagstavlen 2
- Leder..... 3
- Arbejdstidsaftalen før alt andet..... 4
- Hvad betyder digital dannelse på din skole?..... 8
- Vi elsker (at lave) bøger..... 12
- PLC 4 - at være tilstede i mønstre af kommunikation 14
- Børnelitteraturen er en mulighed for at forstå verden..... 16
- Bibliotek på schemat 18
- Bøger med kant..... 20
- Jeg har lige læst 23

Årets Astrid Lindgren-Pris

Den svenske forfatter Jenny Jägerfeldt har modtaget den prestigefyldte Astrid Lindgren-pris på

100.000 SEK. Jenny Jägerfeldts ungdomsroman *Bro er konge!* udkom på dansk hos Høst & Søn sent på året 2017, og i juryens motivation for prisen hedder det bl.a. "Jenny Jägerfeldts tekster er følsomme og med stor indsigt i nutidige livsproblematikker. I en smukt letflydende prosa gør hun plads til smerte og drama i sine fortællinger såvel som en effektiv humor, og skaber herved store læseoplevelser for unge læsere."

På dansk er tidligere udkommet de to vel-skrevne romaner af Jenny Jägerfeldt *Her ligger jeg og bløder* (2012) og *Jeg er jo så enormt easy going* (2014).

Pædagogisk LæringsCenterForening
 Hjemmeside: www.plcf.dk
 E-mail: plcf@outlook.dk

Redaktør

Eline Mørch Jensen
 Weyesgade 9, 2100 København Ø.
 Tel: 3918 3115 / 2171 7027
eline.moerch@gmail.com

Landsstyrelsen

Formand

Birgitte Reindel
 Sophie Magdelenes Vej 1a, st.th, 3460 Birkerød
 Tel (privat): 2329 6263
 Tel (arbejde): 3366 4100
birgitte.reindel@skolekom.dk

Anne Foverskov
anne.foverskov@skolekom.dk

Kirsten Bundgaard Lassen
kirsten.bundgaard.lassen@skolekom.dk

Steen Juul Møller
steen.juhl.moeller@skolekom.dk

Karin Kjeldsen
karin.kjeldsen@skolekom.dk

Pensionistgruppen

Formand Stig Bergmann
 Stokkemærkevej 19, 2730 Herlev
 Tel (privat): 2254 5456
 Tel (forening): 51 95 6777
stig@bergmann.st

Annoncer og ekspedition

PLCF Kommunikation
 Banevang 5, 7100 Vejle
PLCFKom@danskklf.dk

Adresseændring meddeles til
 PLCF Kommunikation.
 Abonnement: Kr. 725,- inkl. moms.

Næste nummer af LæringsCentret
 udkommer primo marts 2018.

Udkommer 8 gange årligt.
 Oplag: 1.500 – ISBN 0105-9556

Design og grafisk produktion
 CS Grafisk A/S

Deadlines:

Nr. 2: 1. februar (udkommer primo marts)
 Nr. 3: 1. marts (udkommer primo april)
 Nr. 4: 1 april (udkommer primo maj)

Artikler i LæringsCentret dækker ikke
 nødvendigvis redaktionens og/eller Pædagogisk
 LæringsCenterForenings synspunkter.

Forside: Lars Andersen

Medlemskab: Skriftligt via hjemmesiden på
www.plcf.dk.

Kontingent: Opkræves én gang årligt i oktober.

Overgang til pensionistfraktionen: Skriftligt
 via hjemmesiden (PLCF.dk)

Flytning, navneskift m.v.: Skriftligt via
 hjemmesiden (PLCF.dk) eller direkte til
læringscenterforening@danskklf.dk.

Godt nytår, kære medlemmer og abonnenter

I skrivende stund er nytårsaften et par dage gammel, og traditionen tro går mine tanker både tilbage i en slags opsummering af det gamle år og frem i en fokusering på forventninger til og intentioner i det nye år – og det gælder både som privatperson og som formand for Pædagogisk LæringsCenterForening.

Det første skal jeg ikke kede jer med, men en kort og ikke fyldestgørende status for foreningen får I.

2017 var på mange måder et godt år for foreningen. Selv om vi kun var fem personer i landsstyrelsen, hvor der er plads til otte, fik vi samarbejdet lidt tættere med nogle af vores samarbejdspartnere, og det betød, at vi på Læringsfestivalen sidste år for første gang holdt et oplæg sammen med Skolelederforeningen og Danmarks it- og medievejlederforening (Ditvej) på opfordring fra UVM.

Vi var med til at planlægge UVMs temakonferencer om det pædagogiske læringscenter i marts. I juni udkom temabladet 'Skoleudvikling i praksis, - PLC er med hele vejen', som vi lavede sammen med Ditvej som opfølgning på temakonferencerne og som forløber for de temadage, vi lavede i september sammen med Ditvej og Skolelederforeningen.

I 2017 fik vi på repræsentantskabsmødet i oktober vedtaget vores mission: PLCF understøtter medlemmerne i at udvikle det pædagogiske læringscenter, så det er en aktiv del af skoleudviklingen på den enkelte skole. Vi fik også vedtaget vores vision, så det bliver nemmere at bruge den som pejlemærke i vores aktiviteter, og vi fik taget fat på drøftelserne om, hvordan vores forening skal organiseres fremover. Som en begyndelse fik vi åbnet for lokalkredsens deltagelse i landsstyrelsens forskellige udvalg, hvilket allerede tegner til at blive en stor succes.

2018 vil bringe os videre med udviklingen af PLCF via de forskellige udvalg, der nu har fået tilført ny energi, og vores tætte samarbejde med især Ditvej, men også Skolelederforeningen, vil fortsætte. Pt er vi som noget nyt ved at planlægge nogle sessioner på Folkemødet på Bornholm for at få sat fokus på vigtigheden af et godt fungerende PLC.

En anden og endnu mere skelsættende begivenhed i 2018 er overenskomstforhandlingerne, som bliver fantastisk spændende at følge. Inde i bladet har vi et interview med Gordon Ørskov Madsen fra DLF, men da tingene hurtigt kan udvikle sig, kan vi ikke vide, om forhandlingerne er brudt sammen, når dette blad udkommer. Jeg har dog forhåbninger om, at den musketér-ed, som forbundene har indgået (om at ingen forbund vil forhandle, før end der er seriøse forhandlinger i gang på lærerområdet), vil virke som smørelse i maskineriet, så vi igen i år får en overenskomst.

Det vil betyde overordentlig meget for folkeskolen. Og når først vi har en overenskomst, kan vi igen komme i forhandlinger om arbejdsforholdene på PLC-området, som er så uendelig forskellige, når vi ser ud over landet, - fra nærmest ikke eksisterende til ganske fornuftige. Og hvis PLC skal løfte bekendtgørelsen, så skal der være mulighed for det indenfor rammerne.

De bedste ønsker for arbejdet på jeres PLC i 2018 fra jeres formand, Birgitte Reindel.

Arbejdstidsaftalen før alt andet

Af Eline Mørch Jensen

Forud for OK18 tog LæringsCentret en snak med formanden for DLFs overenskomstudvalg Gordon Ørskov Madsen om lærernes og læringsvejledernes krav og ønsker. I skrivende stund er forhandlingerne i gang, men når du læser dette kan OK18 både være vel overstået eller brudt sammen. Her er hvad han sagde – og vidste! - ved redaktionens slutning.

Kommunernes Landsforening (KL) inviterede lærernes forhandlere til møde den 4. december, allerede 8 dage før overenskomstkravene blev udvekslet mellem organisationerne. Forinden havde forhandlingsfællesskaberne inklusive DLF sendt KL et fælles brev, hvori man stillede som betingelse at der skulle tegne sig en arbejdstidsaftale for lærerne, før man var parat til at påbegynde forhandlingerne om en fælles overenskomst med KL.

Ifølge Gordon Ørskov Madsen kom man godt fra start, idet der fra begyndelsen var en positiv dialog, hvor parterne lyttede til hinanden, hvilket skabte et godt grundlag at forhandle ud fra.

Forhandlingsfællesskaberne både på det kommunale, regionale og statslige område lagde samtidig op til at man kom hurtigt i gang med forhandlingerne, men allerede inden jul blev de fælles forhandlinger ikke

desto mindre aflyst og udskudt på ubestemt tid, da der endnu ikke var opnået enighed om en arbejdstidsaftale med lærerne.

En stor knast

- Arbejdstidsaftalen er stadig en stor knast, ingen tvivl om det. Vi stod skarpt over for hinanden omkring dette spørgsmål i 2013 og igen i 2015. Denne gang har de andre organisationer så sagt til deres medlemmer, at de vil bakke lærerne op i modsætning til sidst. Det er jo et fantastisk rygstød, det er faktisk historisk, for det er ikke sket før, siger Gordon Ørskov Madsen.

”

Denne gang har de andre organisationer så sagt til deres medlemmer, at de vil bakke lærerne op i modsætning til sidst. Det er jo et fantastisk rygstød, det er faktisk historisk, for det er ikke sket før, siger Gordon Ørskov Madsen.

”

Og hvis I ikke kan få en arbejdstidsaftale i stand?

- Det er et godt spørgsmål! Hvis vi ikke kan finde et kompromis med arbejdsgiverne er der ingen vej uden om en konflikt, og hvis de andre organisationer holder fast i deres opbakning, så må de jo også ud i en konflikt. Det er forudsætningen for at vi kan nå i mål og få nogle nye

aftalte vilkår i stedet for de elendige regler fra Lov 409. Eksempelvis har andre faggrupper en månedsnorm, varslingsbestemmelser og regler for opgørelse af arbejdstiden. Det har vi ikke og det kan vi ganske enkelt ikke leve med længere, mener Gordon Ørskov Madsen.

I vil også styrke mulighederne for at indgå lokale aftaler, men det fører vel ikke nødvendigvis til bedre vilkår på den enkelte skole/kommune? Og samtidig vil I vil arbejde for mere ensartede vilkår for alle medlemmer – hvordan hænger det sammen med de enkeltstående lokale aftaler?

- Ja, det hænger måske ikke umiddelbart sammen, men der er faktisk en mening med det. Bedre vilkår kan komme enten via nogle centrale forbedringer af overenskomsten – det vil vi helst – eller via lokale aftaler. Derfor skal vi også have "normaliseret" vores adgang til at indgå lokale aftaler. Vi skal have skabt et andet og bedre ståsted for lokale forhandlinger, som kan tage nogle særlige hensyn alt efter de lokale forhold.

- Lad os sige at vi får gennemført nogle bestemmelser der svarer til dem HK har, så passer de måske ikke til arbejdet på en skole på alle punkter. Så skal der være mulighed for at indgå aftaler lokalt, der tager udgangspunkt i den lokale virkelighed.

Forbedringer for vejlederne

Er problemet overordnet set at der er kommet et skisma mellem flere ►

Hvordan skaber du dygtige læsere?

Med Gyldendals nye letlæsningsserie *Læs løs* giver du eleverne de bedste forudsætninger for at udvikle sig til dygtige, sikre læsere. *Læs løs* erstatter *Dingo* og har samme høje kvalitet, men er langt enklere med 10 overskuelige niveauer og tydelig progression i elevernes læseudvikling.

Læs løs ...

- tager det bedste fra *Dingo* og kombinerer med en overskuelig niveauinddeling
- er inddelt i 10 niveauer – fra begynderlæsning til automatiseret læsning
- tilgodeser alle elever uanset niveau gennem hele deres læseudvikling
- understøtter den individuelle læsning
- er udarbejdet af erfarne og dygtige forfattere og illustratører
- hviler på Gyldendals lange tradition for kvalitetsbøger inden for letlæsning.

**NU
OVER 20
BØGER**

Bestil på gu.dk

GYLDENDAL

gyldendal-uddannelse.dk
tlf. 33 75 55 60
information@gyldendal.dk

undervisningstimer på den ene side og mindre forberedelsestid på den anden?

- Ja, lige nu er sammenhængen – jo flere undervisningstimer, jo mindre tid har du til at forberede. Det er netop derfor en arbejdstidsaftale kommer før alt andet. Før i tiden havde vi ressourcer til at forberede undervisningen, mange steder i form af et maksimalt undervisningstimetalt.

- I 2013 hævdede arbejdsgiver og regering, at man havde normaliseret undervisningsområderne. Men i stedet fik vi dårligere arbejdstidsregler end alle andre. Vi skal have aftalte vilkår og kan ikke acceptere, at man har indført dårligere regler via Lov 409 og så bagefter nægter at forhandle den del af overenskomsten.

Hvilke konkrete krav tager I med jer til forhandlingerne specielt på vejlederområdet?

- Vejlederne er også omfattet af Lov 409 og en ændring af arbejdstidsreglerne vil derfor også føre til forbedringer på vejleder-området.

- Derudover går vi efter at styrke mulighederne for at indgå lokale aftaler – det skal altså stå tydeligt i den centrale overenskomst, at man forventer at de lokale parter indgår særlige aftaler om arbejdstidsvilkår, understreger Gordon Ørskov Madsen.

- Vi oplever to forhold, som forringer vejledernes lønforhold. Det ene drejer sig om, at nogle vejledere ikke får anerkendt hele åbningstiden i PLC som undervisning. Det andet problem er, at det aftalte vejledertillæg ikke bliver anvendt. Hvis man skal have udbetalt vejledertillægget, kræver det, at man også er udnævnt til vejleder. Nogle kommuner og skoler giver vejlederne en arbejdsbeskrivelse, der netop er en vejleders, men for at undgå tillægget undlader man at udnævne vedkommende som vejleder. Det er et eksempel på en

bevidst omgåelse af overenskomsten og manglende ansvar.

- Jeg har lige siddet med en sag fra en kommune, hvor man ikke vil anerkende åbningstiden i PLC som undervisning, selvom der egentlig er opnået enighed om det med KL.

- Alligevel prøver man altså nogen steder at knibe sig udenom, tilføjer Gordon Ørskov Madsen.

Omgåelse af overenskomsten

Hvordan undgår vi fremover den bevidste omgåelse af overenskomsten?

- Ja, det giver jo ikke nogen mening at stille krav om at overenskomsten skal overholdes! Det skal den selvfølgelig, det giver sig selv, så vi må forlange at arbejdsgiverne tager

Gordon Ørskov Madsen: Vejlederne er også omfattet af Lov 409 og en ændring af arbejdstidsreglerne vil derfor også føre til forbedringer på vejleder-området.
Foto: DLF

det her alvorligt, bl.a. ved at tage en række eksempler – store som små – med til forhandlingerne.

- PLC-området er netop et eksempel på at overenskomsten ikke altid overholdes. Derudover kan DLF vælge at køre enkeltsager, selvom det ofte kan være svært at få dem rejst, også fordi jeres organisering på PLC-området er meget forskellig. Det er ikke alt, der kan aftales centralt,

noget vil være mere hensigtsmæssigt at aftale lokalt, mener Gordon Ørskov.

Hvad vil DLF gøre for at vejlederne får udbetalt det aftalte vejledertillæg?

- Det vil vi fortsat arbejde for, sammen med forskellige kredse og tillidsrepræsentanter, hvor vi får KL ind på et forpligtende samarbejds- og aftalespor. Derfor er OK18 så

vigtig – og med de øvrige faglige organisationers opbakning, er det nu, vi har chancen!

Mange pædagogiske læringsvejledere oplever store forskelle i arbejdsforhold fra kommune til kommune, men også fra skole til skole. Er det noget DLF vil bringe med sig til forhandlingerne?

- Ja! Vi arbejder for mere ensartede vilkår for alle medlemmer. Rigtig mange medlemmer, også vejlederne på de pædagogiske læringscentre, er meget pressede. Noget af det skal vi løse via bedre fælles rettigheder i overenskomsten, mens andre løsninger skal komme via stop for besparelser og flere penge til skolerne og den offentlige sektor.

- Derfor er kampen for investeringer i velfærd og den offentlige sektor så vigtig og lige nu forhandles der nye skattelettelser på Christiansborg!

Historisk sammenhold

- Det er afgørende vigtigt, at vi står sammen i fagbevægelsen – og at sammenholdet holder hele vejen til målstregen. Det er slut med, at vi som fagforeninger skal finde os i de offentlige arbejdsgivers undergravning af aftaler og hele den danske model. Vi oplever gentagne forsøg på at forringe vilkårene for medarbejderne ved ensidigt at forringe overenskomsterne. Det så vi med lockouten af lærerne i 2013, vi ser det med afskaffelse af den betalte spisepause for nogle grupper i staten og på flere andre måder. Alt sammen handlinger, der viser disrespekt for det danske aftalesystem, mener Gordon Ørskov Madsen og lægger til:

- Både lærere og vejledere er blevet mere pressede. Det skal der gøres noget ved via nogle fælles bedre rettigheder, samt ved at der bliver tilført flere penge til og investeringer i skolerne. Der skal ske ændringer her, ellers ender vi med et stort brag af en konflikt. Det skal vi have rettet op på ved OK 18!

Hvad betyder digital dannelse på din skole?

Af Eline Mørch Jensen

I december 2017 holdt CFU Nord, CFU Absalon og CFU UCC sammen med Red Barnet, Digitaliseringsstyrelsen, KL og Styrelsen for it og læring en konference om digital kommunikation og trivsel, hvor en elev, en lærer og en leder fra hver skole blev inviteret til at sætte ord på hvad digital dannelse er for dem – og hvordan skolens digitale trivsel styrkes.

Indsatsen er en del af en større national indsats sat i gang af Undervisningsministeriet i samarbejde med Digitaliseringsstyrelsen, KL og STIL og er en af fire tematikker, der er blevet udarbejdet undervisningsmaterialer om, som siden januar har været tilgængelige på EMUen.

Det overordnede formål er hjælpe skolerne i gang med at kigge deres digitale kultur og værdier efter i sømmene. Som det hedder: "At blive hængt ud eller krænket på nettet kan have store psykiske og sociale konsekvenser for børn og unge og kan påvirke deres udvikling, trivsel og læring. Derfor er det en sag for skolen, og det er derfor helt centralt, at skolen er tydelig om dens værdier for, hvordan vi omgås hinanden – både på skolen og på nettet."

Skolerne blev inviteret som teams bestående af ledere, lærere og elever for bedst muligt at kunne repræsentere de tre grupper på konfe-

rencens workshops, hvor man tog fat på forskellige digitale temaer og dilemmaer, og dermed bane vejen for det videre samarbejde tilbage.

Det handler om at udvikle en fælles strategi, et fælles sprog og konkrete initiativer på tværs i skolen.

På konferencen på Campus Carlsberg

lagde psykolog fra Red Barnet Lina Sjögren ud med et oplæg om børn og unges digitale liv, inden elever, lærere og pædagoger samt ledere først deltog i workshops, hvor de talte om hvordan man kan forebygge digitale udfordringer og problematikker, siden mødtes skolevis for at se på hvordan de kom i gang med at udvikle et fælles digitalt værdisæt.

I følge psykolog fra Red Barnet Lina Sjögren forstår voksne - pædagoger og lærere såvel som forældre - ofte slet ikke hvad der foregår rent digitalt og hvor meget det fylder for børnene og de unge, hvilket nemt kan blive en ekstra barriere oveni fx det seksuelle, hvor omkring 15 procent har delt nøgen- billeder på nettet.

Kend konsekvenserne

Ifølge Lina Sjögren er det en god ide at man på skolerne samarbejder om at udarbejde et digitalt værdisæt, dels fordi det digitale fylder så meget og er en stor del af de fleste især 13-18 åriges liv, dels for at blive mere bevidste om hvad de forstår ved begrebet digital dannelse, sådan at elever, lærere, pædagoger og ledelse faktisk mener og taler om det samme, når de bruger udtrykket.

Samtidig understregede hun vigtigheden af at begynde tidligt, dvs. allerede i 0.-1. klasse, for at grundlægge nogle gode vaner og uddanne eleverne på det digitale område. Herom sagde hun bl.a.:

”Det er nødvendigt at skabe bevidsthed om at mobning online er lige så alvorligt som i den virkelige verden og at tale med eleverne om hvilke konsekvenser deres handlinger har. Det gælder også den digitale kommunikation, som ikke har noget med skolen at gøre, men foregår privat enten i eller uden for skoletiden. Det handler også om noget så lavpraktisk som at kunne beherske og bruge forskellige medier og gadgets, fx er det et problem hvis man ikke ved, hvordan man gemmer et Word-dokument eller ikke forstår at der er forskel på sproget i en skoleopgave og en SMS.”

Lina Sjögren kom også ind på voksnes – pædagoger og lærere såvel som forældres – manglende digitale forståelse: ”Ofte forstår vi slet ikke hvad der foregår rent digitalt, hvor meget de er på og hvor meget det fylder for børnene og de unge, hvilket nemt kan blive en ekstra barriere oveni fx det seksuelle, hvor omkring 15 procent har delt nøgenbilleder på nettet. Det betyder at eleverne ikke kommer til os eller er åbne over for os. På den måde bliver det, der foregår i den digitale verden, ofte usynligt eller kommer måske til at køre i et halvt år før det bliver opdaget.”

Lyt og undersøg

Lina Sjögren advarede desuden om at man adskiller digital og almen dannelse fra hinanden, selvom der naturligvis også er forskelle og mange børn og unge udviser en anderledes adfærd på nettet. Grundlæggende er det vigtigt at have gode relationer til eleverne, men voksne skal også blive langt bedre til at forstå det digitale. For som hun formulerede det: ”Det er generelt svært at spotte børns mistrivsel, bl.a. fordi den ikke altid foregår åbenlyst, men fx i frikvartererne. Derfor er det nødvendigt at få gang i en dialog om den digitale kommunikation, at lytte opmærksomt og være undersøgende. Og er der tavshed om det digitale liv, er der god grund til at blive mistænksom.”

Endelig frarådede Lina Sjögren brugen af løftede pegefingre over for børn og unges digitale adfærd, eftersom mange alligevel kommer til at gøre ting, de fortryder, eller overskride egne eller andres grænser. Men selvom man måske kommer til at gøre noget dumt, er det vigtigt at kende konsekvenserne: ”Det er langt bedre at tale sammen om hvordan de kommer ud af en dårlig situation og hvordan de kan forandre tonen, ja, i det hele taget at sætte ord på hvad der er god tone. Og også gerne inddrage forældrene, som ikke altid er de bedste rollemodeller, fx på forældremøder eller trivselsdage, hvor man tager spørgsmål om digital kommunikation og trivsel op.”

På Red Barnets undervisningssite er der bl.a. hjælp at hente for børn og unge der har delt intime billeder på nettet, fx folderen *Har du været nøgen på nettet?* For børn og unge der har fået deres intime billeder delt mod deres vilje er der desuden brevkassen på hjemmesiden sikkerchat.dk og rådgivningstilbuddet Sletdet.

Derudover er der film, undervisningsmaterialer og aktiviteter for alle klassetrin, der sammen med materialerne på EMUen, er et godt bud på en

samlet indsats eller kan fungere som inspiration til skolernes arbejde med det digitale område.

I en af Red Barnets kampagnefilm, som blev vist på konferencen, slog psykolog Kuno Sørensen fast, at SoMe på mange måder er et fantastisk medie for børn og unge, fordi de gør det muligt at spejle sig i andre og vise hvem man gerne vil være i samspil med andre.

De er derfor en vigtig del af deres udvikling, fordi de unge har behov for at få feedback på deres seksualitet, når de kommer i puberteten.

Og han uddybede: ”Her kan de få finpudset og få respons på deres spirende seksualitet. Problemet er at de digitale billeder ikke forsvinder, men kan forfølge dem længe efter, sådan at deres signaler bliver misforstået.” Og han tilføjede at det i sær gælder for socialt udsatte børn, som kan have svært ved at sætte grænser og derfor risikerer at blive ekstra udsat på SoMe.

Manglende strategier

Blandt deltagerne på Campus Carlsberg var elevrådsrepræsentant Magnus Bjarnasson fra 7. Z, pædagogisk koordinator for trivsel Marianne Manicus og pædagogisk koordinator for læring og undervisning Bernita Muhlig Hov Larsen fra Kongevejens Skole i Virum, som alle tre på forhånd havde høje forventninger til workshop-dagen.

Magnus: - Jeg tror det bliver sjovt at lære noget nyt om hvordan man kan bruge det digitale. Også fordi vi lige haft en sag på skolen, hvor det kom frem at der var nogen på 7. årgang der havde lavet en dækprofil og lagt nogle grænseoverskridende billeder ud af en lærer og nogle elever, som de havde photoshoppet.

Marianne: - Vi havde ingen strategi for hvad vi skulle gøre, men fandt kun ud af det fordi rygterne begyndte at køre på skolen. Den sag er der blevet taget hånd om, profilerne er blevet ►

lukket og vi fik fat i de ansvarlige og kontaktede også deres forældre, hvilket de var glade for, for de vidste ingenting om hvad deres børn gik og lavede. De ansvarlige har sagt undskyld til den lærer, det gik ud over, og det gjorde stort indtryk på dem at se, hvordan deres handlinger påvirkede andre.

Bernita: - Sagen har betydet at vi har fået større fokus på det digitale og det fylder jo også stadig mere på alle områder, men dagen i dag kan forhåbentlig give os nogle redskaber til at forebygge problemer.

- Vi vil gerne have en strategi både på det fagfaglige og trivselsmæssige område og også gerne udvikle nogle guidelines til lærere og pædagoger såvel som til forældrene, som ikke bare bygger på synsninger. Derfor glæder jeg mig til at høre eksperterne sige noget om hvad forskningen kan lære os om realiteterne, så vi får et mere professionelt udgangspunkt at handle ud fra.

Lærerne har meget at lære

Efter oplæg og workshops var de tre repræsentanter fra Kongevejens skole enige om at det havde været nogle inspirerende diskussioner og vigtige spørgsmål, der var blevet taget op, og at der var en del at bygge videre på sammen med skolens elever og personale og også i forældregruppen.

Marianne opsummerede: - Der var forskellige holdninger til hvor meget lærerne skal blande sig og hvor meget der er en forældreopgave – om vi fx skal have mobilfri skoler eller om man må tage billeder af eleverne.

- Det var spændende at få indblik i andres erfaringer og diskutere konkrete ideer og tiltag, som fx digitale trivselsdage og emneuger og digital dannelse som valgfag, så vi tager hjem med flere konkrete ideer til hvordan vi som skole skal arbejde videre og finde fælles fodslag.

Magnus: - I min workshop talte vi meget om hvordan man bedst kan gribe ind, hvis nogen bliver mobbet. Man skal bedømme det alt efter situationen om man fx skal tale med en lærer eller først tale med eleven. Man kan også prøve at lave dilemmaspil i trivselstimerne, hvor man går hen i et hjørne, hvis man har prøvet at mobbe fx eller bare ikke har gjort noget for at stoppe det.

- Det kan også være en god ide at lave noget fysisk, hvor folk kan mærke det på egen krop – det virker ret stærkt! Eller klasserne kan arbejde med at udvikle et digitalt spil om mobning ...

- Jeg ved bare ikke helt hvor meget lærerne kan hjælpe, for de er ikke særlig velbevandrede i det digitale ... Selv gik jeg ind og anonymiserede min insta-profil, selvom jeg aldrig havde tænkt over det før photoshop-sagen, for den kunne da ikke være interessant for nogen - troede jeg! På skolen har vi lige nu en elev i 3. klasse, der kan hacke matematikfessor, og lærerne kan ikke gøre noget...

Dialog fremfor alt

PLC-koordinator Sidsel Juul Nielsen fra Pilegårdsskolen i Tårnby fandt også inspiration på Campus Carlsberg: - På vores læringscenter har vi sat arbejdet med den digitale kommunikation og trivsel i system i 3., 5. og 7. klasse som en fast del af årshjulet. Eleverne deltager i en workshop på to lektioner, hvor vi holder et oplæg om nogle grundlæggende spørgsmål, fx om de passer på sig selv og hinanden på nettet, sikkerhedsindstillinger, profiler, kommunikation eller god tone.

- Børnene kan stille spørgsmål og vi har en dialog om det, der optager dem hver især. Bagefter kan de arbejde videre med tingene på klasseplan, men tit er det en god ide at skifte miljø og tale med en anden end ens klasselærer fx, selvom læreren selvfølgelig er med på sidelinjen.

Bernita, Marianne og Magnus fra Kongevejens Skole i Virum tog hjem med stof til eftertanke og posen fuld af konkrete ideer til det videre arbejde med skolens digitale kommunikation og trivsel.

- Det er helt vildt hvad de fortæller og hvor åbne de er – deres lærere bliver også helt overraskede over det! Vi laver øvelser med dem, spiller rollespil og teater og ind imellem deler vi dem op i mindre grupper, så det ikke foregår i fuld form hele tiden, fortæller Sidsel Juul Nielsen. Hun tilføjer at man som regel kan fornemme det, hvis nogen har noget særligt på hjerte, men ikke har lyst til at tage det op i plenum.

Ifølge Sidsel Juul Nielsen er de fleste børn og unge rimelig fornuftige på det digitale område, selvom om nogle - særligt udsatte - børn og unge kan have problemer med at styre det, fx i forhold til deres medieforbrug, fordi ingen voksne tager sig af det hvis de chatter løs natten lang, selvom de skal op i skole næste morgen.

Alligevel hæftede hun sig bl.a. ved fænomenet *grooming*, som blev bragt på bane af Red Barnet, dvs. tilfælde hvor en voksen prøver at opbygge et tillidsforhold til et barn, typisk via internet-chat eller mobiltelefon, med den hensigt at ville begå seksuelle overgreb mod barnet, hvor forløbet typisk vil være, at den voksne søger efter børns personlige profiler på internettet eller følger med i deres kommunikation i chatrooms.

- Jeg vil helt sikkert tage grooming op, i sær af hensyn til udsatte børn, som jo oftest er ofre for pædofile såvel som for mobning, siger Sidsel Juul Nielsen og fortsætter:

- Derudover synes jeg at en vigtig lære af dagen i dag er, at løftede pegefingre ikke hjælper. Tværtimod. Vi kan lige så godt sige til eleverne: "I kommer nok til at gøre noget, der overskrider andre menneskers grænser, men så skal I altså også kende konsekvenserne. Eksempelvis kopierede min egen søn dreng en skoleopgave fra en ven, selvom han udmærket vidste det var forkert at gøre. Men pointen er at han sagde det til os – vi skal holde fast i den åbne dialog.

Vi elsker (at lave) bøger

Af Peter Leth, Skoletube

Book Creator på Skoletube leverer de helt rigtige rammer til skrivelystne børn og unge.

Et af de mest benyttede undervisningsværktøjer til iPad har gennem alle år været Book Creator. Appen, der gør det muligt for eleverne at lave deres egne bøger med billeder, tekst, film, lydclip, tegninger og figurer, har været utrolig populær. I midten af 2017 udgav firmaet bag Book Creator-appen så deres version af Book Creator til web, og dermed blev det muligt for alle med en computer eller Chromebook, at få fornøjelse af det geniale program.

Book Creator kom derfor naturligt på vores ønskeliste over programmer vi gerne vil kunne tilbyde på Skoletube, fordi programmet på mange måder er et komplet multimodalt værktøj: Det er nemt at bruge og det kan bearbejde og samle mange udtryksformer. Book Creator er enkelt, men giver alligevel kun ganske få begrænsninger og så giver det også et produkt, der i den grad støtter op om børns læse- og skrivelyst.

Med Book Creator på Skoletube får skolerne adgang til en særlig version af Book Creator med en række ekstra funktioner og muligheder, som gør at programmet understøtter vores tanker om Skoletube som afleve-

ringsplatform og som en samling værktøjer, der kan bruges sammen. Af den grund omtaler vi programmet "Book Creator på Skoletube".

Hov - hvad med at læse resten af denne artikel som en bog lavet i Book Creator på Skoletube? Besøg kortlink.dk/sfp9 og læs artiklen (+ lidt bonusinfo) der.

Uni-login

Book Creator på Skoletube er koblet op på jeres uni-login. Brugeren åbner blot sin Chrome-browser på sin computer eller chromebook, logger sig ind på Skoletube og vælger programmet.

Opret et bibliotek - og så er I i gang!

Inden du går i gang med eleverne i Book Creator på Skoletube er der én vigtig detalje, som du kan få på plads. Du skal oprette et bibliotek, som eleverne skal tilmelde sig.

Programmet er nemlig lavet sådan, at eleverne ikke kan lave bøger uden for et bibliotek, og det er kun lærere, der kan oprette et bibliotek, derfor skal det lige være på plads, inden du sender eleverne ind i programmet.

Se filmen på kortlink.dk om at lave det første bibliotek til dine elever. Vi vil i øvrigt anbefale, at du opretter to biblioteker til dine elever, et hvor medlemmerne ikke kan se hinandens bøger, og ét hvor man kan. Når biblioteket er oprettet og eleverne tilmeldt, er man klar. Man

har sine bøger i en oversigt, og vælger +new book for at oprette en ny bog, eller holder musen over en bog og vælger blyanten for at åbne og redigere den. På samme måde er det utroligt enkelt at arbejde med sine bøger, for der er tre knapper i programmet: + for at indsætte noget, i for at tilpasse det og playknappen for at se resultatet!

At skrive er ikke bare at skrive.

At læse er ikke bare at læse.

Vi kender bøger som tekster trykt på papir, der eventuelt kan være kombineret med illustrationer og billeder; altså bogen bestående af statiske medier. Det kan Book Creator også være, men programmet har i kraft af sine multimodale evner desuden mulighed for at indeholde dynamiske medier som fx lyd, musik og filmklip.

Tænk derfor på Book Creator som et værktøj, der kan understøtte mange former for udtryk, hvor skriftsproget blot kan være et af dem. Programmet kan lige så nemt understøtte at eleven laver lydbøger eller hybride fortællinger, hvor faktabokse, tanke- og talebobler og indtalte noter smelter sammen med film og billeder.

Book Creator understøtter endda tale til tekst og fungerer selvfølgelig også fint med jeres læse- og skrivestøtteværktøjer, og Book Creator stryger uden tvivl til tops på vores liste over

værktøjer der kan og bør anvendes i undervisningen af elever med skriftsproglige udfordringer.

Den blå fugl

En af de vigtige tilføjelser til Book Creator på Skoletube, er den enkle import af medier fra Skoletube. Ved at vælge at importere fra Skoletube får brugeren adgang til alle sine medier og kanaler, og kan på den måde nemt plukke de film, billeder og lydclip der skal indgå i bogen. Det giver flere muligheder, fx at eleverne kan lave lydoptagelser, billeder og film med deres smartphones, som de via Skoletube-appen overfører til Skoletube. Denne import-mulighed betyder også at eleverne kan hente medier fra fx ressourcekanaler på Skoletube. Ressourcekanaler er de mediasamlinger som vi laver, fx sammen med museer og organisationer, om et bestemt emne eller tema.

Bøger som stilladser

Den første handler om stilladsering og om det at lave bøger, som andre kan kopiere. Det er en enkel funktion, som fx gør at eleverne nemt kan skrive videre på kopier af hinandens bøger eller bøger som du eller andre måtte have lavet. Den funktion har LæseRaketten 2018 også benyttet. Så hvis du sammen med dine elever besøger biblioteket med koden

92BRH, vil du møde seks bogskabeloner, der rammer lige ned i de fortællinger eleverne møder i bogen, og som med ét klik giver eleverne et perfekt afsæt for deres fortællinger.

Funktionen Kopier bog vises i BookCreator-versionen af denne artikel under afsnittet Bonusmateriale.

Lærerens overblik

Når eleverne går i gang med deres bøger, har du som lærer altid nemt ved at se hvordan det går. Du har dels mulighed for at se bøgerne i jeres bibliotek, men også når eleverne udgiver deres bog til Skoletube, vil du kunne sidde inde i klassens kanal og læse den aktuelle version af deres bog. Dermed kan du følge processen og have et godt udgangspunkt for at kunne målrette hjælpen og de gode råd.

Klar til at fortælle videre?

Du har nu læst en kort præsentation af programmet Book Creator på Skoletube. Når du skal i gang med at fortælle kolleger, mediepatruljer og elever om programmet på skolen, vil vi anbefale at du viser brugerne Skoletubeguide.dk > Vælger Værktøjer > Vælger Book Creator, for at vise dem ind på siden, hvor man starter med at se introfilmen på 1½ minut om programmet, herefter

viser kollegerne videovejledningerne i afsnittet Kom godt i gang og Biblioteker. Til sidst kan man gå på opdagelse i de øvrige videovejledninger eller se de mange inspirationsforløb, der ligger klar til jer.

En anden mulighed kunne være at du viser dine kolleger bogen sammen med denne artikel.

Den finder du som sagt ved at skrive [kortlink.dk/sfp9](https://drive.google.com/drive/folders/1ycui4CUqcPKexirKBC0d1DxLPNOZy_kd?usp=sharing) Har I derudover lyst til at blive klædt på med workshops, så kontakter i os bare.

Rigtig god fornøjelse med Book Creator på Skoletube og Børnetube - på web og app.

Link til grafik https://drive.google.com/drive/folders/1ycui4CUqcPKexirKBC0d1DxLPNOZy_kd?usp=sharing

PLC 4 – at være tilstede i m

Af Uffe Lyngdal Sørensen, produkt- og udviklingschef LærIT

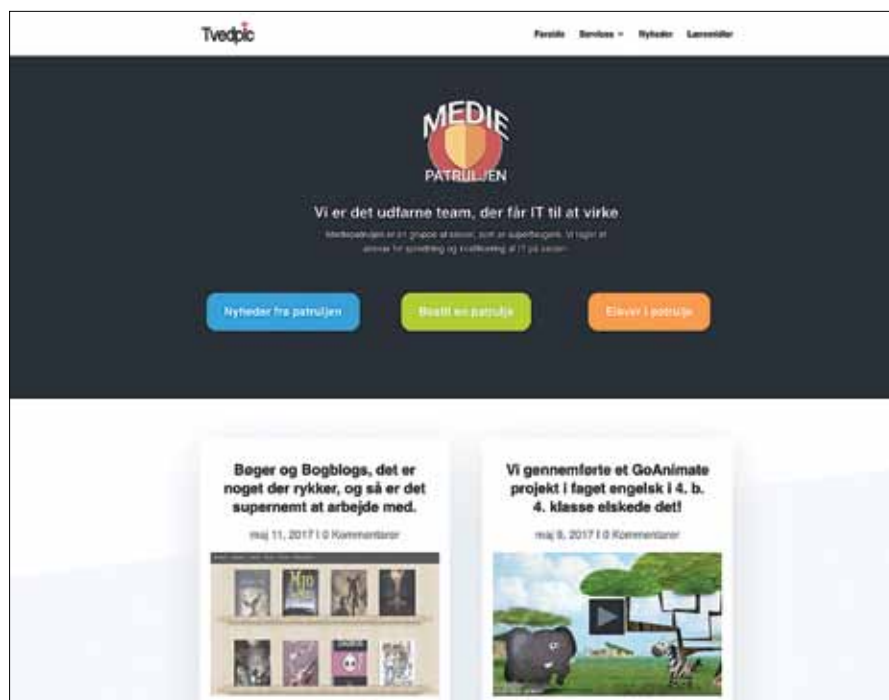
UR: Hvordan kan et PLC etablere tilstedeværelse i digitale rum, hvor der er plads til mange kommunikationsformer? Det forsøger jeg at give svar på med "Portalen til det pædagogiske læringscenter" - også kaldet PLC 4.

PLC-portalen så dagens lys i 2009 på baggrund af et udviklingsprojekt mellem Styrelsen for Bibliotek og Medier, Fredericia kommune og LærIT. Portalen foreligger nu i en version 4, hvor konceptet er blevet yderligere udviklet i samarbejde med bl.a. Sønderborg og Kolding kommune, og er i dag en stor del af løsningen på formidlingsopgaven i efterhånden rigtig mange skoler.

Portalen er en del af et større netværk på platformen Skoleblogs, men fungerer i praksis som et selvstændigt sted på nettet. Alle PLC'er med adgang til Skoletube kan oprette en eller flere PLC-portaler. Portalen minder i princippet om en hjemmeside, men er netop designet til at varetage de specifikke kommunikationsbehov, som et PLC har.

Moduler som LEGO-klodser

Portalen styres med UNI-login og man kan som kommune oprette en enkelt portal, hvor hver af kommunens skoler er repræsenteret med deres egen lokale side, eller man kan oprette en portal pr. skole i kommunen. Portalen kan, lige som med legoklodser, moduleres, udbygges, designes og struktureres, så den endelige portal passer præcis til enten kommunens eller skolens behov og kommunikationsmønstre.

Klodserne hedder moduler på PLC-portalen, og de varetager alle deres specifikke område, og er designet med et bestemt kommunikationsmønster for øje. Der er fx moduler til mediepatruljer, læremidler, nyheder, vejledning, Cicero, læringsplatforme, Google drev, Office 365 og en hel del andre. Alle har de det til fælles, at du meget nemt kan bygge dem på eller lade dem ligge – alt efter behov. Det er modulerne, der giver muligheden for tilstedeværelse i form af digitale rum, som er designet i forhold til de specifikke kommunikationsmønstre, der egner sig bedst til den opgave, PLC skal varetage.

Når der etableres en digital portal som PLC 4, så opstår der flere mødesteder og muligheder for at etablere fleksible vejledningsformer. Vejledning er ikke længere begrænset af tid og rum men er opretholdt og udfoldet i kommunikationsmønstre. Den norske professor Jon Hoem (Hoem 2006) har identificeret ni af sådanne kommunikationsmønstre, som jeg har skelet til i udviklingen af de vejlednings- og

formidlingsformer, som ligger bag de enkelte moduler i PLC 4.

PLC 4 består altså af mange forskellige moduler, som kan aktiveres med henblik på at kunne vejlede og skabe kommunikative mønstre, som er hensigtsmæssige i forhold til karakteren af den opgave, som PLC løser. I det følgende kigger jeg på ét eksemplarisk modul, hvilken vejlednings- og formidlingsopgave modulet løser og hvilket kommunikationsmønster, som ligger i modulets design.

En mediepatrulje er en gruppe af elever, som er superbrugere. Eleverne kan igennem mediepatruljen være med til at sprede og kvalificere brugen af IT på en skole eller i en kommune. Mediepatruljer har fået deres eget modul på PLC 4.

Mediepatruljemodulet

I modulet kan en lærer eller et lærerteam bestille en mediepatrulje ved at etablere kontakt til mediepatruljens kontaktperson. En del af modulet er designet som en tidslinje, hvor selve proceduren og forløbet er

Mønstre af kommunikation

uddybet. Læreren eller lærerteamet starter med at beskrive den opgave, som ønskes løst af mediepatruljen. Dette kommunikerer via en indbygget besked til mediepatruljens kontaktpersonen.

Herefter samler kontaktpersonen den gruppe af elever, som er i stand til at varetage opgaven. Når opgaven er løst, bliver læreren eller lærerteamet bedt om at skrive en reference (evaluering) af den løste opgave. De elever der løste opgaven skal herefter, med udgangspunkt i referencen og deres egne refleksioner, skrive et indlæg til mediepatruljens nyhedsarkiv.

Der er flere kommunikationsmønstre på spil i Mediepatruljemodulet, men jeg vil her fokusere på modulets nyhedsarkiv, som har to funktioner. Dels skal det give brugere muligheden for at se hvilke helt konkrete opgaver, som en mediepatrulje kan løse. Det kan de gøre ved at surfe i nyhedsarkivet og læse de artikler, som de finder interessante. Nyhedsarkivet er altså en slags reklame for eller præsentation af mediepatruljen. Her går informationen én vej - nemlig fra mediepatruljen til brugerne af PLC 4. Kommunikationsmønstret er som præsentation én til mange (Hoem 2006).

Herudover fungerer nyhedsarkivet også som en slags kollaborativ og formativ evaluering af patruljens arbejde. De elever som har gennemført en opgave bliver bedt om at skrive et indlæg sammen.

De skal altså kollaborativt skabe og udforme et autentisk produkt i form af en nyhed, som læses af lærere og lærerteams, der ønsker at gøre brug af mediepatruljen. På PLC 4 er patrulje-eleverne alle gjort til medlemmer af Mediepatruljemodulet, og de har lige ret til at skrive i den samme nyhed. De kan således alle bidrage med tekst, billeder og video eller med medier fra deres eget Skoletube arkiv, og de har alle rettigheder i forhold til distributionen af produktet. Kommunikationsmønstret er derfor også dialogisk (Hoem 2006).

Lokal tilpasning

På PLC 4 findes der som nævnt mange moduler, som meget let gør det muligt at etablere mere eller mindre åbne digitale rum for formidling og vejledning. Åbenheden skal afgøres med udgangspunkt i karakteren af den vejledning og formidling, man som PLC ønsker at etablere. Det handler fx om:

- Præsentation af læremidler og nye materialer i Læremiddelmodulet.

- Deling af undervisningsidéer i Nyhedsmodulet.
- Syndikering af nyheder fra PLC i fx SkoleIntra.
- Konsultering i PLC-portalens video-vejledninger, platformsmoduler eller vejledermodulet.
- Kommentering af forslag og idéer i PLC-portalens servicecenter.

Kommunikationsmønstrene og formidlings- og vejledningsformerne på PLC 4 bestemmes af de muligheder man giver for at producere og distribuere indhold.

I princippet kan alle inviteres inden for og gives alle muligheder, men det giver ikke de bedste rum for formidling og vejledning. Derfor er portalen designet med øje for lige præcis de opgaver, som varetages på et PLC – men med henblik på at en skole eller kommune tager de enkelte moduler i anvendelse sådan at kommunikationsmønstrene passer til de lokale forhold.

Du kan finde mere om PLC 4-portalens ved at besøge følgende link: <http://kortlink.dk/sgsa>

Litteratur

Hoem, Jon 2006: *Openness in communication First monday* (<http://firstmonday.org/article/view/1367/1286>) ■

The screenshot shows the homepage of Tvedplc. At the top, there is a navigation bar with links: 'Forside', 'Services', 'Nyheder', and 'Læremidler'. The main heading reads 'Inspiration og Vejledning præcis når der er brug for det'. Below this, a subtext states: 'Her finder du både vejledning til undervisningen, overblik over skolens læremidler og masser af didaktisk inspiration'. The page features a collage of various educational materials, including books, tablets, and documents. Two prominent white boxes with text are overlaid on the collage. The left box says: 'Få overblik over de læremidler, som skolen abonnerer på. Her finder du altid de nyeste læremidler sat i system og sorteret på fag og klasse. Du er altid velkommen til at få en intro hos os.' Below this box is a pink button labeled 'Oversigt over læremidler'. The right box says: 'Vi har fingeren på pulsen, og giver dig et overblik. Her finder du informationer om ny tilgang, vejledninger og forskningsperspektiver indenfor undervisning og læring.' Below this box is a blue button labeled 'Hvad er nyt på PLC?'. The Tvedplc logo is in the top left corner.

Børnelitteraturen er en mulighed for at forstå verden

Af Bjarne W. Andresen, lærer, pædagog og master i børnelitteratur

Ny international børnelitteraturfestival skal afholdes i Aarhus hvert andet år med start i november i år. Interview med Rolf Hapel, en af fødselshjælperne bag projektet, om ideen bag.

I 2017 kom den internationale festival Hay til Danmark, hvor den som noget helt unikt var en børnelitteraturfestival. Normalt afholdes festivalen i England med aflæggere i andre lande, og denne gang har den efterladt spiren til et nyt træ i skoven af litteraturbegivenheder i Danmark.

Fremover skal der afholdes en international børnelitteraturfestival i Aarhus hvert andet år med start i 2018. LæringsCentret har talt med forvaltningschef i Aarhus Kommune Rolf Hapel, en af fødselshjælperne for Festivalen, som endnu er så ung at den ikke har fået navn.

Rolf Hapel tager imod på sit kontor på Dokk1. Han går straks til det emne, som i sidste ende kommer til at afgøre, hvor langt et liv festivalen vil få: Økonomien.

"Partnere er vigtige, for Aarhus Kommune kan ikke være ene om finansieringen. Gyldendal og DR har allerede meldt sig som interesserede, magistratafdelingen for Børn og Unge er med, og der er kontakt til en række fonde. Der må gerne komme mange forlag, for de trækker forfattere med sig, som publikum kommer efter."

Partnerskaber betyder, at andre aktører leverer indhold til alt det, som

sker på Dokk1. "Vi kan slet ikke uden", som forvaltningschefen udtrykker det. Som et eksempel fortæller han om "Kommune forfra", som er lavet sammen med Mandag Morgen.

"Vi vil ikke være 'dem inde på kommunen', for kommunen er dig og mig." Det er partnerskaber gode eksempler på. På den måde kommer borgerne, foreningerne og andre dele af civilsamfundet med.

"De frivillige er også et vigtigt led. Vi har fået et rigtigt godt startskud med Hay festivalen i 2017. Det er folkene fra Europæisk Kulturhovedstad 2017 og de frivillige, som skal have æren for det."

Hvor meget kan man trække på navnet Hay?

Hay festival er et godt koncept, men er brandet kendt nok? Rolf Hapel vil gerne være med til at udvikle noget med større inddragelse af børnene. Spørgsmålet er, om det kan gøres inden for rammerne af Hay. Den internationale messe i Bologna har slået sit navn an, men den er mere præget af bogbranchen som fagmesse, end det er tænkt med den danske festival. Det er de professionelle formidlere – og ikke mindst læserne – som skal være i centrum.

Det er relativt nemt at fortælle, hvad en international børnelitteraturfestival er. Hay er internationalt kendt som litteraturfestival, men for det danske publikum (ikke mindst børnene) er det ikke afgørende, om den nye festival fortsætter under Hay's "hat". Rolf Hapel vil dog give en kæmpe cadeau til både Hay og Europæisk Kulturhovedstad 2017 for den festival, som har været. "Vi har ikke de samme ressourcer i 2018, men vi bygger stille og roligt op. Vi skal ikke være bange for at løbe den

i gang." Han peger på Krimimesse Horsens som forbillede for den måde at lade en festival vokse i sit eget tempo.

Er der behov for endnu en festival?

"Vi tror, der er et hul også internationalt. Det, vi kan i Skandinavien, er at se børnene som aktører. Her tager vi fat i et særligt skandinavisk DNA. Vi ser en ressource, når borgeren kommer ind ad døren," mener Rolf Hapel.

Hvad sker der så nu?

Få timer efter mit interview med Rolf Hapel skulle der være ansættelsesamtale for en projektleder, som skal tiltræde i stillingen 1. februar 2018. Dokk1 har gode erfaringer med at få ting til at fungere, og festivalen må meget gerne brede sig ud i regionen, så det ikke kun bliver en Aarhus-festival. Bibliotekerne i Horsens, Silkeborg, Herning og Viborg vil gerne være med, og der kommer stadig flere interesserede til. Den er tænkt som en tredages festival, men udenlandske forfattere og illustratører kan benytte lejligheden og tage på turné før eller efter.

Hvad får Aarhus, Danmark og børnelitteraturen ud af det?

Her kan man høre, at Rolf Hapel har fået talt sig varm. Med glød i stemmen fortæller han om litteraturens potentiale:

"Man får sat sit eget liv i perspektiv med litteraturen, og måske især med børnelitteraturen. Personligt tror jeg ikke, man kan overvurdere litteraturens bidrag til ens udvikling."

Rolf Hapel tilføjer at han lige har hørt, at læsetests vender den tunge ende nedad.

”For mig er børnelitteraturen noget af det vigtigste. Det er selvforståelse, sprogudvikling og meget mere.” Han peger på den amerikanske økonom og Nobelpris-modtager James Heckmann, som har vist, at jo før man investerer i børnene, jo større bliver udbyttet. Altså: Det er bedre at forebygge end at helbrede.”

Kunst har værdi i sig selv

Når man prioriterer litteratur og læsning, øger man instrumentelle effekter og får bedre læsekompetencer hos børnene, dannelse, sociale evner og dermed også bedre mennesker. Som Rolf Hapel formulerer det:

”Men litteraturen har også en værdi i sig selv, ligesom leg, oplevelse, kunst. Den instrumentelle effekt kan være svær at måle, men den anden, den sker.”

Det er en interessant betragtning i en tid, hvor det ellers er det instrumentelle, der måles og vejes – og tillægges værdi. Her er forvaltningschefen ikke enig med tidens strømning:

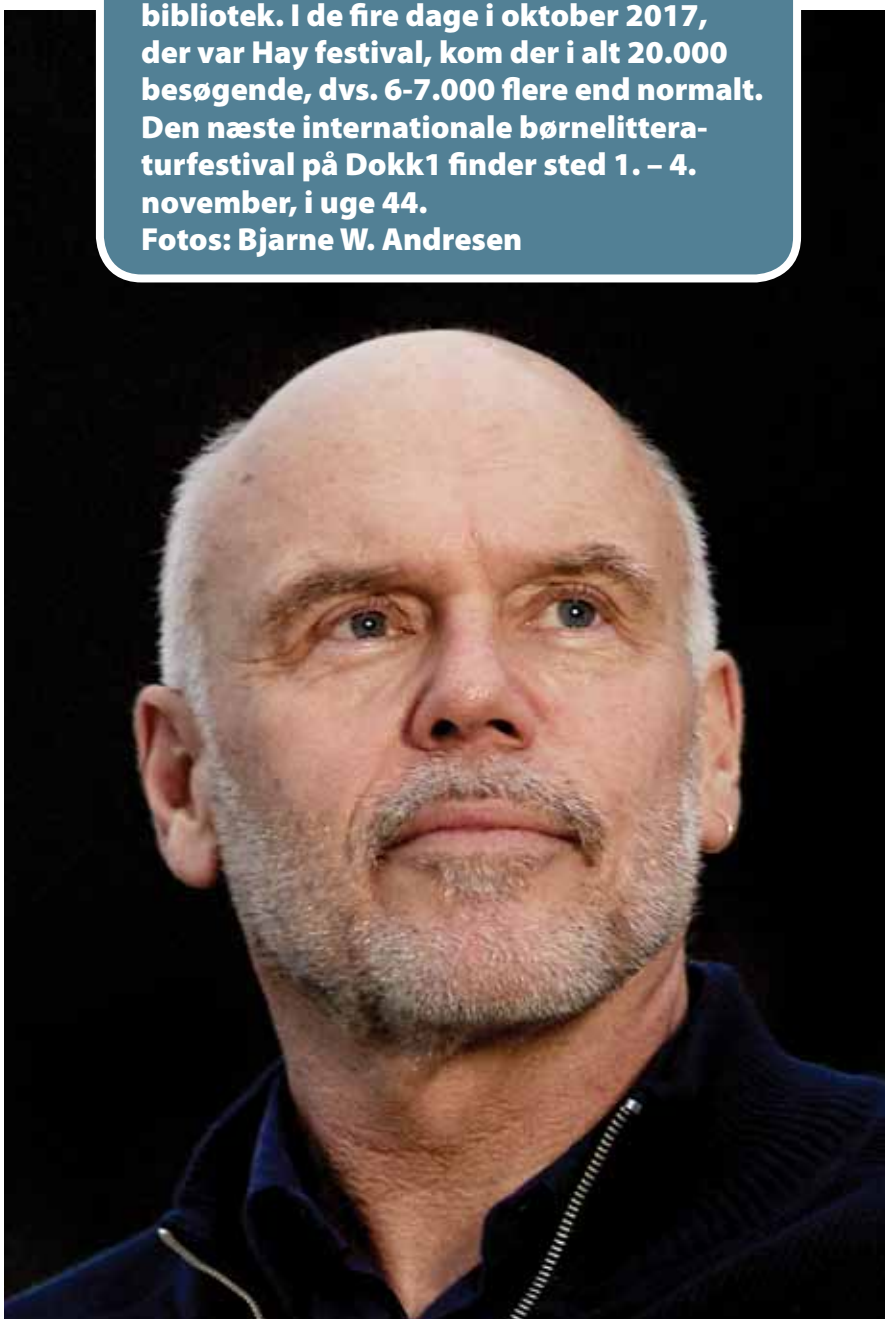
”Kunst har værdi, fordi kunst er vigtig. Punktum. Vi går ikke til koncert for at lære at spille et instrument eller for at vide mere om Bach. Vi går til koncert for at få en oplevelse. Sådan skal det også være med læsning.”

Dokk1 er langt fremme, når man taler Smart City. F.eks. snakker deres nye medarbejder, robotten Norma Pepper, med en børnehavegruppe. De glemmer helt, at det ikke er et menneske, og robotens hurtige adgang til hele det digitale arkiv gør den til en meget vidende samtalepartner. Men der er ikke kun plusser; Rolf Hapel taler længe om de udfordringer, digitaliseringen bringer med sig. F.eks. er der problemer med fordelingen af goder i Verden. Og hvem er det der tjener på digitaliseringen?

Men det er vist en anden artikel ... ■

Der er årligt 1,4 mio. besøgende på Dokk1, Skandinaviens største offentlige bibliotek. I de fire dage i oktober 2017, der var Hay festival, kom der i alt 20.000 besøgende, dvs. 6-7.000 flere end normalt. Den næste internationale børnelitteraturfestival på Dokk1 finder sted 1. – 4. november, i uge 44. Fotos: Bjarne W. Andresen

Femte klass i Kaththewela Rahul-skolan har en bibliotekslektion (där de introduceras till en ny bok)

Bibliotek på schemat

Af Ann-Britt Sternfeldt

Organisationen Room to Read jobbar för ökad läskunnighet hos barn i Asien och Afrika. I Sri Lanka är läskunnigheten vid Room to Read-skolor högre än vid de allmänna skolorna. En viktig del av receptet är obligatoriska bibliotekslektioner.

När rektor D.M. Jayasingah år 2012 började arbeta på grundskolan Kaththewela Rahul utanför staden Bandarawela, i Sri Lankas södra bergsområde, hade skolan endast 36 elever. I dag har antalet ökat till 158 tack vare den utveckling som skolan genomgått. Med rektorns insatser för att förbättra skolan, och ett samarbete sedan 2016

med den USA-baserade organisationen Room to Read, har undervisningen förändrats tillsammans med elevernas resultat. Familjer som tidigare placerade sina barn i skolor i Bandarawelas centrum, trots att det var längre från deras hem, väljer nu att låta barnen gå i Kaththewela Rahul för att skolan har fått så gott rykte.

Jag gör, Vi gör, Du gör

- I snitt läser elever i första klass i Sri Lanka 45 ord per minut, men här vid Kaththewela Rahul läser de med en hastighet av 65 ord per minut, säger Saman Hettiarchchi. Saman Hettiarchchi är Room to Reads områdesansvarige i Bandarawela-regionen, där man i dag jobbar med 63 skolor. Saman introducerar mig till Room to Reads läsprogram och jag får sitta med i en klass för att se hur undervisningen går till.

- Vår skolplan påminner om den allmänna men vi har även infört konceptet "Jag gör, Vi gör, Du gör" och det hjälper barnen att läsa bättre. Först visar och gör läraren det som ska läras ut, sedan gör man det tillsammans och sedan gör eleverna det själva. Man lär också barnen att identifiera bokstäver med ljud. Den här metoden stimulerar eleverna att bli aktiva och de integrerar ny kunskap på ett mycket bra sätt. Det skapar också en gemenskap med läraren som blir en del av hela teamet, säger Saman.

Delaktighet

Överhuvudtaget fokuserar Room to Reads koncept på delaktighet, och att lärarna inte ska vara separerade från klassen.

- I vanliga skolor ser man inte mycket av detta, säger Saman.

Room to Reads program använder sig även av en "läs-coach" som besöker varje skola två gånger per månad. Läs-coachens uppgift är att hjälpa lärarna att förstå metoden för hur man lär ut och implementerar Room to Reads program. Roshan som är coach för Kaththewela Rahul är med på samma lektion som jag. Han tittar på hur läraren utför sitt arbete och antecknar om det är något han tycker kan förbättras.

Alla som arbetar för Room to Read, som har funnits i Sri Lanka sedan 2005, har utbildats av det lästekniska teamet i Colombo. Även alla lärare vid skolan får under 3 års tid träning i den speciella undervisningsmetoden, i såväl singalesiska som tamil, de två språken in Sri Lanka.

Kategorisering efter färg

Något av det viktigaste för att öka elevernas läskunnighet, men också för själva lusten att läsa, är skolans bibliotek. Och inte bara att det finns ett skolbibliotek i sig utan hur det är utformat och hur det används. Anusha som är biblioteksansvarig visar mig hur man organiserar böckerna i biblioteket.

- Vi kategoriserar böckernas svårighetsgrad efter färger, vitt representerar en viss nivå och gult en annan. På det viset slipper eleverna tänka i sämre och bättre, utan de går efter färger, och det är bara personalen som vet vilka nivåer färgerna representerar. Vi har två speciella bibliotekslärare och de för en loggbok över vilka böcker barnen lånar, och i vilken färggrupp de befinner sig i. På så vis har personalen ett bra underlag för vilka böcker de ska rekommendera varje enskild elev.

Biblioteksaktiviteter

Barnböcker med kvalitet kan vara svårt att köpa i Sri Lanka, säger Samin, men Room to Read producerar böcker för alla nivåer i sitt resurscenter i Colombo, och därifrån distribueras böcker till alla skolor organisationen samarbetar med.

- Vi introducerar böckerna till lärarna och lär ut hur de ska utföra biblioteksaktiviteter. Vi inkluderar också föräldrarna för att uppmuntra dem att läsa för sina barn, och hittills har de visat stort intresse.

Samin säger att aktiviteterna i biblioteket kan variera.

- Ibland läser två elever en bok tillsammans, de turas helt enkelt om att läsa varsitt stycke. Ibland läser elever tillsammans med en lärare, och ibland är de en hel grupp som läser ihop. Vid vissa tillfällen läser eleverna även tyst för sig själva och då har vi madrasser som vi sprider ut på golvet för att skapa en behaglig miljö.

Gemensam bokintroduktion

Jag är med på en av skolans bibliotekslektioner, och den hålls av Chithrangangi, en lärare för femte klass. Lektionen börjar med att Chithrangangi frågar eleverna vilka regler som gäller i biblioteket, vad som är viktigt att tänka på, och en av flickorna reser sig och svarar:

- Man ska ta av sig skorna innan man går in. Man får inte ta med sig mat eller dryck. Och man ska vara aktsam om böckerna.

Chithrangangi introducerar sedan en ny bok för eleverna och hon börjar med att berätta vem som har skrivit den och vem som har gjort

illustrationerna. Hon fortsätter med att fråga vad eleverna tror att boken ska handla om. Därefter tar hon upp några nya ord som kommer att nämnas i boken och ber barnen vara uppmärksamma på när orden dyker upp. När Chithrangangi har läst klart ber hon några elever att agera som någon det berättats om i boken vilket sker under lite fniss och skratt. Sedan får alla rita en teckning ur berättelsen.

Själv vänder jag mig till några elever och frågar vad för slags berättelser de tycker bäst om. Eleverna diskuterar lite sinsemellan innan de kommer fram till ett gemensamt svar.

- Det ska vara berättelser med människor i, det är de bästa.

Obligatoriska lektioner

Jag tycker att bibliotekslektionen var väldigt intressant och frågar Samin hur ofta man har sådana.

- Det är obligatoriskt för varje klass med en lektion på 40 minuter med biblioteksaktiviteter varje vecka. Vi kan inte göra för stora avsteg från den allmänna läroplanen men här har vi lyckats förhandla oss till obligatorisk bibliotekskunskap i vår läroplan, vilket det alltså inte är i de vanliga allmänna skolorna.

- Men så har också våra elever på kort tid visat väldigt goda läsresultat och kanske allra viktigast, en stor lust för att läsa, säger Samin.

Biblioteksansvarig Anusha
– Biblioteksansvarig Anusha
visar de olika färger man
använder för att dela in
böcker i olika svårighetsgrad.

Bøger med **KANT**

Af Bodil Christensen, Master i Børnelitteratur, lektor i dansk på Læreruddannelsen, Aalborg

Kriser, kærlighed og kontroltab: Nye young adult-udgivelser på dansk.

"Jeg tror på, at litteratur er en rigtig form for 'virtual reality', som giver os mulighed for at udvide vores horisont og giver os en bedre forståelse af andres liv. Og denne udvidelse af vores horisont er ekstremt vigtig for samfundets velfærd som helhed." Sådan siger Rita Felski, professor i litteratur ved University of Virginia og tilknyttet Syddansk Universitet i et stort (litterært) forskningsprojekt. Litteratur betyder noget. Ifølge Rita Felski er der (mindst) fire grunde til at vi læser bøger. Vi gør det for at genkende os selv, for nydelsens skyld, for at lære noget om verden og for at blive chokeret, rystet og overrasket.

Felskis fire grunde giver strukturen for denne præsentation af en række af de helt nye young adult-bøger. Bøger, der her er sat under en bestemt overskrift, men som man vil vide, så er hver læser en individuel læser, der har sine egne bevæggrunde i valget af bøger. Bøgerne kan læses helt anderledes, end jeg har gjort.

Som Rita Felski skriver: "Hvorfor kommer vi til at elske bestemte værker? Ikke kun på grund af værkets kvaliteter, ikke kun på grund af vores egen modtagelighed, men som et resultat af forskellige indflydelser og katalysatorer: Engelsklæreren, hvis ord tændte en ild i os. Lyset i den cafe, hvor Simone de Beauvoir sad og skrev, og som fik hendes skrift til at finde nye veje. En bemærkelsesværdig lille detalje fra forfatterens liv.

Det kan ikke adskilles fra, hvordan vi ellers skaber forbindelser og tilhørsforhold i livet."

Young adult er en kategori, der har en bred målgruppe. De valgte bøger kan læses af unge, af unge voksne og af "rigtig voksne". De fortæller om glæder og sorger ved at være ung, så vil man som "virkelig voksen" have et indblik i unges liv, så kan det (også) ske gennem litteraturen.

De behandler alle temaer, der er nærværende og relevante for (nogle) unge, de behandler temaer som køn, kærlighed og kriser. Helt almenmenneskeligt.

Vi læser for at genkende os selv

Martha Flyvholms "*På Bornholm må man græde overalt*" er en kort, kort roman, hvor Marias stedfar Tore er død. Hun tænker: "Mine brødre har ikke nogen far længere. Det har jeg. Jeg tænker, at jeg heldigvis også stadig har mine brødre."

Hvordan finder man meningen med livet og glæden over hverdagen, når ens bedste stedfar er død? Hun sørger over tabet, men det er svært at være i en verden, hvor alle andres liv går videre uden Tore. "Jeg ved ikke, hvad jeg skal svare, når folk spørger, hvordan jeg har det. I starten gjorde alle det hele tiden. Det er egentlig ret simpelt. Nogle gang er jeg o.k. Nogle gange har jeg det værre end o.k."

Det er en roman i et skarptskåret sprog, hvor man genkender sine egne tab. Her kunne man også læse Sandra Schwartz og Camilla Wandahls fælles bog: *Forræderiske hjerter*, hvor Lasse er vild med Filippa, der kysser Marcus, og hvor Alma også er vild med Lasse. Og så tager de alle i sommerhus. Det bliver som ventet: et

opgør med mange refleksioner fra de unges side. For de lidt yngre "really-young-not-so-adult" er *Kviksand* af Daniel Zimakoff og Stine Hayes *Tæl til ti gode bud*.

Vi læser for nydelsens skyld

Smukke bøger er også gode bøger. Camilla Hübbe og Rasmus Meisler fortæller og tegner i *Nord* om den nordiske mytologi, hvor pigen Nord møder Ratatosk, Urd, Skuld og Verdande og Balder samt de andre indbyggere i Jotunheim: "I det mørke rum sad et hold dværge foran overvågningskameraer. De iagttog Sejrs byggeprojekter verden over – fra Dubai til Buenos Aires. Sejr stillede sig bag dem og så med."

Mytologien er fortalt set fra Nords nutidsperspektiv, men det er ikke blot ord. Det er Meislers smukke illustrationer, der giver uhyggen og det skæbnespundne liv farve. *Nord* er et (ikke overraskende med den titel) nordisk projekt, der skal udkomme som digital fortælling i 2018. Sådan kan bøger også være.

Det kan også være *Skæbnemageren* af Kenneth Bøgh Andersen og Lars Gabel. En smuk, smuk skæbnefortælling, der eksistentielt spørger: kan man være herre over sin egen skæbne? Mange modaliteter er i brug: tegneserien, illustrationer, layout, den fysiske bog og den digitale version hos Nord er med til at give glæde til læseren, "blot" fordi det er smukke gennemarbejdede udgivelser.

Vi læser for at lære om verden

Anders Johansen skriver i *Krigshemmeligheder* om 11 unge, der har 11 forskellige hemmeligheder og 11 forskellige historier, der hænger ►

sammen. Stærkest står den post-traumatisk-stress-ramte bror, der har sine krigshemmeligheder som en voldsom bagage bag på knallerten. Her får man indblik i mange andre unges liv. Det er liv, der er svære og udfordrende for alle, uanset om det er Daniel, Tina, Sebastian, Clemens, Julie, Tanja, Patrick, Alexander, Camilla, Linda eller Mads.

Den unge forfatter Nicole Boyle Rødtne har tre young-adult-udgivelser med køn og identitet som tema. Det er *XY*, *Hul i hovedet* og *Ar fra mit glemte liv*. Her er indblik i svære livshistorier, hvor mange unge vil kunne spejle sig i deres søgen efter identitet, men også bøger, der giver indblik i en helt anden verden.

Vi læser for at blive rystet, chokeret og overrasket

Sarah Engell er en mester i at skrive bøger, der virkelig skærer igennem huden på hovedpersonerne og gennem sanserne hos læseren. *Hjertet er 1 organ* er en rå og hjerteskræende beretning om et teenageliv, hvor mange vil blive chokerede under læsningen. Er verden så uoverskuelig og hård?

Det er den. Lucca skærer i sig selv for at holde smerten under kontrol:

"I det store spisefrikvarter gik jeg ud på pigetoilettet, trak op i blusen og skar 1 lille rift i maveskindet. Det er 1. gang, jeg har skåret der. Det gjorde ondt. Det gjorde godt. "Hun tæller sin verden for at kunne styre den: "Der holder 10 biler på gymnasiets parkeringsplads. Jeg sidder på låget af 1 grøn plasticcontainer og spiser 1 Snickers, mens jeg tæller tingene omkring mig."

Så er der styr på antallet af ting i nærmiljøet, men der er ikke styr på meget andet i Luccas liv. Sarah Engells *Valget* er også med en ung pige som hovedperson, hvor Xenia har et politisk ståsted, der kræver en etisk stillingtagen. Det er ikke for sarte og sårbare læsere at følge Sarah Engells hovedpersoner i hverdagen.

Young adult-bøger er langt mere eksperimenterende og grænsesøgende end de fleste voksenbøger. Naturligvis er der også en stribe varianter af "Guldromaner" og "Virkelighedens grå serie", men mange ungdomsforfattere har mod til at tage eksistentielle og etiske problemer op til debat. Hvem er jeg? Hvad er meningen med livet? Hvor meget skal man give af sig selv for at kunne være med i fællesskabet? Det bliver der spurgt om i de nævnte bøger.

Det er ikke "nyttige bøger", det er væsentlige bøger, der kan ramme læseren, - uanset om det er young adult-segmentet eller om det er old adult-segmentet.

Rita Felski skriver om bøgernes nytteværdi: "Der er forskellige måder at tænke over nytte. Det at drage nytte af noget bliver ofte betragtet som en ren instrumentel, funktionel tilgang, som ikke har en relation til nydelse, skønhed og så videre. Mit begreb om nytte er bredere og handler mere om de mange måder, litteratur og kunst taler til læseres behov.

Sådanne behov inkluderer også et ønske om skønhed og glæde. Jeg har for eksempel skrevet om forholdet mellem litteratur, fortryllelse og eskapisme. Hvordan vi nogle gange ønsker at glemme verden omkring os og fortabe os i en bog. Det, synes jeg, er en nyttig måde at bruge litteratur på, som slet ikke er instrumentel." Moralen er, at man læser bøger med forskelligt formål, men det har også et formål i sig selv at læse litteratur.

Litteraturen kan give os indsigt i os selv, i verden omkring os, den kan ryste os og den kan være en æstetisk oplevelse og en nydelse. Young adult-bøgerne kan det meste. ■

Litteraturliste:

- Bøgh Andersen, Kenneth og Lars Gabel: *Skæbnemageren*, Høst og søn, 2017
 Boyle Rødtne, Nicole: *Hul i hovedet*, Alvilda 2014
 Boyle Rødtne, Nicole: *XY*, Alvilda 2015
 Boyle Rødtne, Nicole: *Ar fra mit glemte liv*, Alvilda 2016
 Engell, Sarah: *Hjertet er 1 organ*, Carlsen 2016
 Engell, Sarah: *Valget*, Carlsen 2017
 Flyvholm Tode, Martha: *På Bornholm må man græde overalt*, Høst og søn, 2017
 Hayes, Stine: *Tæl til ti*, Carlsen 2017
 Hübbe, Camilla og Rasmus Meisler: *Nord*, Høst og søn, 2017
 Johansen, Anders: *Krigshemmeligheder*, Modtryk 2017
 Nussbaum, M. C. (2012). *The new religious intolerance, overcoming the politics of fear in an anxious age*. The Belknap Press of Harvard University Press.
 Schwartz, Sandra og Camilla Wandahl: *Forræderiske hjerter*, Høst og søn, 2017
 Tønnesen, Elise Seip og Agnes-Margrethe Bjorvand: "Teoretiske perspektiver på tekster, medier og lesere", i *Jakten på fortellingen*, Universitetsforlaget 2014
 Zimakoff, Daniel: *Kviksand*, Gyldendal 2017
<https://videnskab.dk/naturvidenskab/kan-litteratur-bruges-som-medicin>

Barnets *blik* på krigen

Af Eline Mørch Jensen

Det her er ikke en samling støvede beretninger om en næsten glemt krig, som de sidste overlevende husker den, men snarere en fortælling om krig til alle tider – før, lige nu og i fremtiden.

Samtidig er *De sidste vidner* fortællingen om krigens gru set ud fra barnets oplevelser og horisont. Bogens forfatter Svetlana Aleksijevitj har ønsket at finde ind til den særlige barnlige måde at opleve og huske krigen på, hvor de interviewede undrer sig over det uforståelige og på den måde giver os andre, læserne, vores normale syn tilbage. Som hun forklarer det i bogens forord:

”Jeg mente, at disse sidste vidner – børn – er løsrevet fra tidens kontekst, fra ideernes kontekst, som på den ene eller anden måde sidder i os voksne. De er fuldkommen frie og giver os vores normale syn tilbage. Og for mig er meningen med det, jeg laver, at få det normale syn tilbage, at få øje på hemmeligheden ved det, der foregår.”

I *De sidste vidner* fortæller i alt 100 mennesker, som fra 1941-45 var mellem 0 og 15 år, om deres opvækst under Anden Verdenskrig eller det der i Sovjetunionen blev kaldt for - og stadig går under betegnelsen - Den Store Fædrelandskrig, da tyskerne invaderede Sovjetunionen og besatte Hviderusland. Det er altså mennesker, som i dag er voksne – ældre og gamle – der fortæller om deres barndom.

Undertitlen på *De sidste vidner* er ”Hundrede børneegnede barnsdomshistorier”, men ikke desto mindre vil jeg vove pelsen og anbefale bogen til store børn og unge, i hvert fald i formidlet form. Ja, faktisk mener jeg ikke den er til at komme udenom, selvom det er en voldsom læseoplevelse.

For hvem er mere oplagte til at formidle krigen til børnene end - netop børnene? Og hvis disse børn har gennemlevet og overlevet krigens rædsler, skulle andre børn så ikke kunne klare at dele dem med dem?

Svetlana Aleksijevitj forklarer sin metode sådan: ”Jeg bad dem om en eneste ting: at mindes deres barnlige ord. Deres barnlige følelser. At vende tilbage til den tid, da de stadig var engle. For jeg vidste: Dette kan ikke fortælles med andre ord.”

I 2012 udkom Svetlana Aleksijevitjs *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt*, som er første del af hendes hovedværk Utopiens stemmer, hvori kvinder som kæmpede i Den Røde Hær under Anden Verdenskrig fortæller deres historier. Siden er udkommet *Zinkdrengene* og *Secondhand-tid* og – afledt heraf - nu altså denne bog, hvor de der voksede op som børn under krigen fortæller.

Selv er Svetlana Aleksijevitj født i 1948 og opvokset i Hviderusland, hvor hun lever i byen Minsk. Hun har modtaget en række internationale priser for sine bøger, som hun dog ikke altid har haft lige let ved at få gennem censuren og få lov til at

udgive, først i Sovjetunionen, indtil der begyndte at blæse mildere vinde for ytringsfriheden under Mikhail Gorbatsjov, og siden i Hviderusland, hvor præsident Viktor Lukasjenko holdt landets kritiske opposition i et stramt greb. Hendes debut fik derfor aldrig lov til at udkomme, mens hendes anden bog *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt* udkom i 1985 både i Minsk og Moskva som led i fejringen af 40-året for Sovjetunionens sejr over nazismen. I 2015 modtog Svetlana Aleksijevitj Nobelprisen i litteratur.

Det er ikke let at vælge nogle passager ud på bekostning af andre i *De sidste vidner*, efter som de billeder der efterlader stærke indtryk er så mange. Nogle af de fortællinger, der personligt greb mig mest, handler om de glimt af venlighed, kærlighed og omsorg, der er med til at gøre tilværelsen udholdelig midt i mord, lemlæstelse og voldtægt af nære slægtninge, ofte for øjnene af ens kære, afbrændingen af hjem og hele landsbyer. Midt i alt dette er der pludselig et fremmed menneske der risikerer livet ved at skjule et barn på flugt eller dele sin sidste tørre brødhumpel med det ...

Eksemplerne er utallige og ofte både groteske og aldeles horrible, ikke mindst fra tyskernes 900 dages belejring af Leningrad, hvor hungersnøden får befolkningen til at spise tapet og jord. Og sådan må det jo være, når netop Ukraine og Hviderusland, ifølge Flemming Roses forord til bogen, var det mest dødbringende sted at opholde sig i verden mellem 1941 og 1944. ►

Her følger et par udpluk:

"Jeg vidste selvfølgelig ingenting om døden. Ingen havde fortalt mig noget, men da jeg første gang så nogen dø, havde jeg ikke flere spørgsmål. Da de beskød os med maskingeværer fra flyene, føltes det, som om kuglerne alle havde retning

lige imod mig. Jeg bad min mor: 'Læg dig oven på mig ...' Når hun gjorde det, kunne jeg ingenting se eller høre. At miste mor var det jeg var mest bange for af alt. Jeg så en ung kvinde, der var blevet dræbt, med et spædbarn, der stadig diiede ved hendes bryst. Det kunne ikke være mere end et øjeblik siden, hun blev ramt. Barnet græd ikke engang. Jeg satte mig ved siden af ..."

"Vi gik og gik ... I en landsby var der ... Der var et vindue åbent i et hus. Og vi kunne se, at der blev lavet kartoffelpirogger derinde. Da vi kom nærmere, og min bror kunne mærke duften af pirogger, besvimelede han. Jeg gik ind i huset for at bede om et lille stykke pirog til min bror, for jeg kunne ikke få ham til at rejse sig op igen. Der var ikke nogen der, da jeg kom ind i huset, og jeg kunne ikke dy mig, men brækkede et lille stykke af en pirog. Bagefter satte vi os for at vente på folkene i huset, for at de ikke skulle tro, vi var tyveknægte. Konen i huset kom tilbage. Hun boede alene. Hun ville ikke lade os gå videre, men sagde: 'Fra nu af er I mine børn ...' Og så snart hun havde sagt det, faldt min bror og jeg i søvn uden at rejse os fra

bordet. Vi havde det rigtig godt der. Vi havde fået et sted at bo. Kort efter brændte tyskerne landsbyen. Og alle beboerne i den. Også konen, vi boede hos. Selv overlevede vi kun, fordi vi var gået ud for at samle bær tidligt den morgen ... Vi sad på en bakketop og så på ilden. På det tidspunkt var vi gamle nok

hus. Mor stod og stirrede på det brændende hus med tårerne trillende ned ad kinderne. Mine brødre og jeg råbte: 'Lille hus, brænd ikke! Du må ikke brænde!'

Vi nåede ikke at bære nogen af vores ting ud. Det eneste, jeg fik med ud derfra, var min ABC. Den passede jeg meget på under hele resten af krigen.

Sov med den under min hovedpude om natten. Jeg drømte sådan om at begynde at gå i skole. Da jeg omsider begyndte i 1. Klasse, i 1944, var min ABC den eneste, vi havde, til deling mellem alle 30 børn i klassen."

Svetlana Aleksijevitj indleder *De sidste vidner* med at citere Dostojevskij for at spørge: Kan verden, vores lykke og endda evig harmoni retfærdiggøres, hvis så meget som én tåre er blevet udgydt af et uskyldigt barn under skabelsen af den. Ifølge Aleksijevitj er hans svar på spørgsmålet at nej, hverken revolutioner eller krige kan retfærdiggøres, for "den ene, lille tåre vil altid veje tungere ..."

Fortællingerne i *De sidste vidner* er fulde af gru og helt ufattelige afsavn, der udgydes mange tårer, selvom en del beretter om hvordan de er tørret ud og helt har mistet evnen

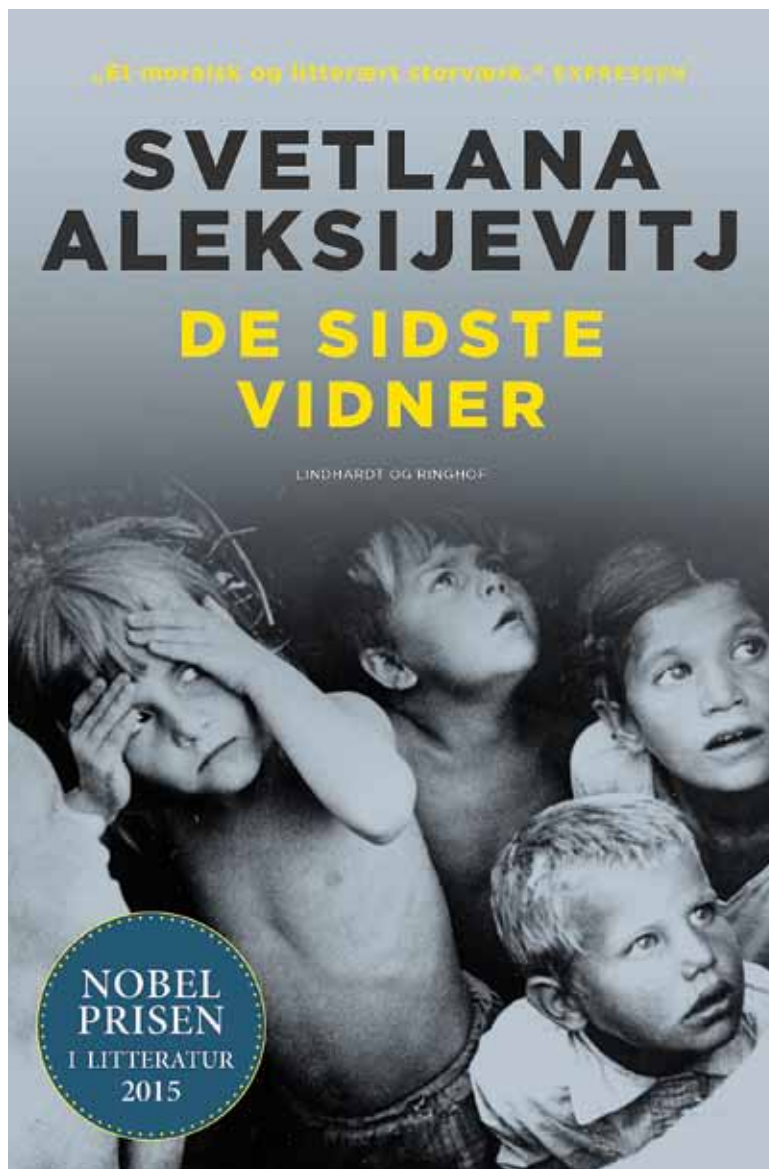
til at græde, men måske endnu mere ubegribeligt er det at bogen faktisk også indeholder både varme, kærlighed og troen på menneskelighed midt i krigens rædsel. På den måde er der trods alt også et lys for enden af tunellen.

De sidste vidner

Af Svetlana Aleksijevitj

304 sider

Lindhardt og Ringhof 2017

til at forstå alt ... Men vi vidste ikke, hvor vi skulle gå hen. Hvor skulle vi finde en ny tante som hende? Hende, vi havde fundet, var lige blevet slået ihjel. Vi lovede hinanden, at vi ville sige 'mor' om vores tante, som de havde brændt. Hun var sådan et godt menneske og kyssede os altid godnat."

"Den sidste dag inden tyskerne trak sig tilbage, brændte de vores